Ο Προστάτης των ιερών πηγών

της

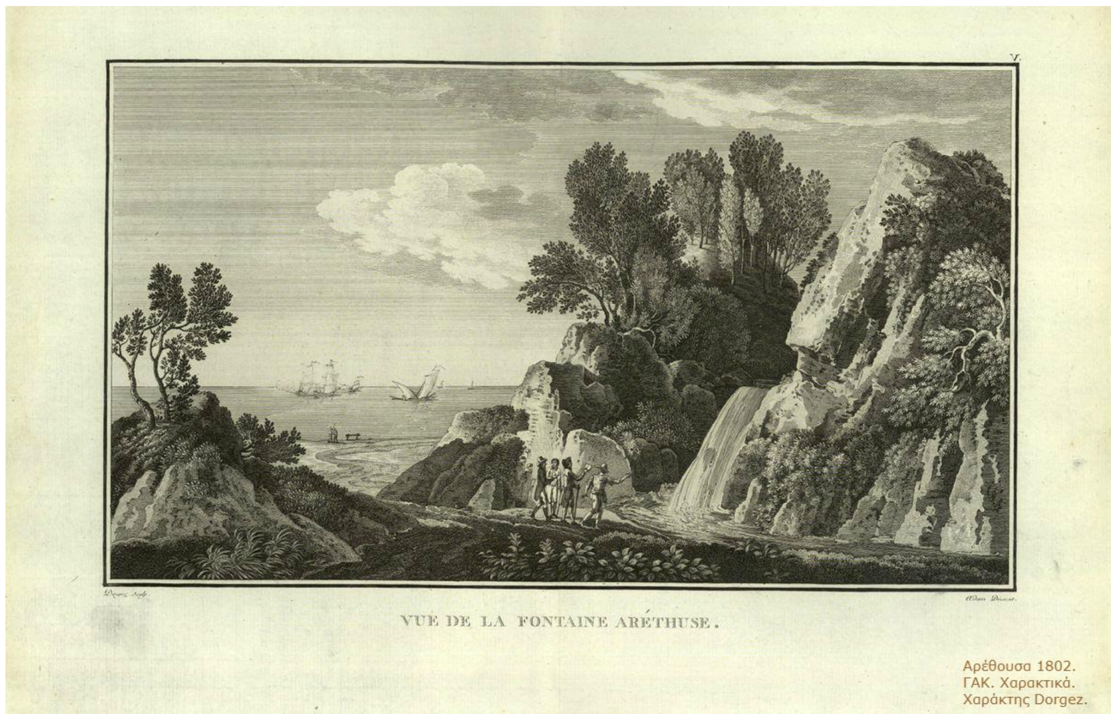
Αρέθουσας.

Μεταφρασμένη στα Ελληνικά αφήγηση του διάσημου ιστορικού περιηγητή Alexandre Buchon κατά την επίσκεψη του στην Χαλκίδα το 1841.

Παρασκευή 16 Μαΐου 1841.

Κατά το προηγούμενο μου ταξίδι στην Χαλκίδα δεν κατάφερα να βρω αρκετό χρόνο ώστε να επισκεφθώ την κρήνη της Αρέθουσας. Αυτή τη φορά δεν υπήρχε περίπτωση να χάσω την ευκαιρία και γύρω στις 6 το πρωί ξεκίνησα γι αυτή την εκδρομή.

Γενικά αρχεία του Κράτους. Χαρακτικά. Χαράκτης: Dorgez 1802. Πηγές της Αρέθουσας στην Χαλκίδα.

Jean Alexandre Buchon 1741- 1849

Από το βιβλίο του Voyage dans l'Eubée, les îles Ioniennes et les Cyclades en 1841[1].

Ο Buchon ήταν Γάλλος ιστορικός μελετητής αλλά και από τους πιο σημαντικούς περιηγητές εκείνης της εποχής. Το 1841 ήρθε και στην Χαλκίδα. Η πόλη τότε μόλις είχε απελευθερωθεί από τον Τούρκικο ζυγό (1833) και ο Buchon δεν αφήνει την ευκαιρία να πάει χαμένη. Οι Γάλλοι κυριολεκτικά κυριαρχούσαν τότε στην Ελλάδα σε βαθμό που η μικρή και ταλαιπωρημένη Χαλκίδα είχε και Γάλλο υποπρόξενο, τον κύριο Pierre Thiesse[2].

Στις 10 Απριλίου του 1912 η εφημερίδα των Αθηνών «ΑΘΗΝΑΙ» στο φύλλο της με αριθμό (175) – 3435 ξεκινάει σειρά δημοσιεύσεων αυτού του βιβλίου, μεταφρασμένο στην Ελληνική γλώσσα. Στον πρόλογο της μεταξύ άλλων αναφέρει:

Εις τας σημειώσεις του ημερολογίου τούτου πολλοί θα εύρωσιν αγαπητήν αναπόλησιν των οικογενειακών των παραδόσεων και όλον το ενδιαφέρον όπερ προκαλεί έν μακρινόν κοινωνικόν και ωσεί ανακτών σημερινήν ζωήν με την δύναμιν της χαριεστέρας και πραγματικωτέρας αφηγήσεως. Και αρχίζομεν σήμερον από την σελίδα του ημερολογίου την σχετικήν με την Εύβοιαν.

Η θρυλική εφημερίδα της Χαλκίδας «ΕΥΡΙΠΟΣ»[3] αποφασίζει να αναδημοσιεύσει αυτά τα τόσο σημαντικά για την Χαλκίδα άρθρα της «ΑΘΗΝΑΙ» και στις 14 Απριλίου του 1912 φ.2191 σελ. 2 προλογίζει με την σειρά της τις δημοσιεύσεις που θα ακολουθήσουν.

Από των αρχών της εβδομάδας ταύτης εις την διακεκριμένην συνάδελφο «Αθήναι» δημοσιεύονται εκ του ημερολογίου του Αλεξάντερ Μπυσόν εντυπώσεις περί της Ελλάδος κατά το 1841. Εξ αυτών αποσπώμεν και

---

[1] Το βιβλίο, ημερολόγιο του A. Buchon που δημοσιεύτηκε το 1911, υπάρχει ψηφιοποιημένο στη Γαλλική γλώσσα στην ιστοσελίδα του Internet Archives, στην διεύθυνση: https://archive.org/details/gri_voyagedansle00buch/page/n4

[2] Pierre Thiesse (1795-1860). Γάλλος υποπρόξενος στην Χαλκίδα. Ήταν γιατρός και παρασημοφορημένος από τον ίδιο τον Ναπολέοντα. Με βασιλικό διάταγμα στις 7 Ιουλίου του 1839 διορίστηκε πράκτορας του Γαλλικού προξενείου της Χαλκίδας. Δική μου έρευνα για τον Pierre Thiesse είναι δημοσιευμένη από τις 8/1/218 στην ιστοσελίδα Find a grave στη διεύθυνση: https://www.findagrave.com/memorial/186492386/juste-pierre-thiesse

[3] Η εφημερίδα ΕΥΡΙΠΟΣ όπως και η ΑΘΗΝΑΙ βρίσκονται ψηφιοποιημένες στην ψηφιακή βιβλιοθήκη της Βουλής στην διεύθυνση: https://library.parliament.gr/Portals/6/pdf/digitalmicrofilms.pdf

μεταφέρομεν εις τας στήλας του «Ευρίπου» τας περι της Χαλκίδας εντυπώσεις εις συνεχή φύλλα.

Πρόλογος.

Το ημερολόγιο αυτό του Alexandre Buchon το είχα διαβάσει πριν πολλά χρόνια και μάλιστα αρκετές φορές. Πέρα από τα τόσο σημαντικά ιστορικά στοιχεία που αναφέρει και την υπέροχη αφήγηση του ο κυριότερος λόγος που το μελετούσα ήταν η συλλογή πληροφοριών για τον Γάλλο πρέσβη Thiesse αλλά και η περιγραφή της τότε Χαλκίδας και των κατοίκων της που έχω ήδη καταγράψει και κάποια στιγμή ελπίζω να την δημοσιεύσω και αυτήν. Η περιγραφή του Buchon για την Χαλκίδα είναι τόσο ξεκάθαρη που αποφάσισα κάποια στιγμή να ακολουθήσω τα βήματα του επιλέγοντας κάποιες τοποθεσίες που δεν έχουν αλλάξει και τόσο πολύ από τότε ή έστω η πρόοδος που τόσο αναζητούμε δεν βανδάλισε κάποια λίγα τετραγωνικά γης με ανυπολόγιστη ιστορική αξία. Η αλήθεια είναι ότι λόγω της ενασχόλησης μου με την ιστορική έρευνα της Χαλκίδας εδώ και πάρα πολλά χρόνια έχω καταλήξει στο συμπέρασμα ότι όσα έχουν σωθεί οφείλονται αυστηρά και μόνο στις παραδόσεις μας και σε αυτούς τους απλούς ανθρώπους που τις τηρούν. Όπου έβαλαν το χέρι τους φορείς και αρχές εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων ήρθε η ολοκληρωτική καταστροφή, ο βανδαλισμός, η κακογουστιά και η ιδιοτέλεια. Όπου έβαλε το χέρι του ο ψευδοπολιτισμός συλλόγων και ανιδιοτελών ανθρώπων που ήθελαν να “προσφέρουν” στον τόπο εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων ήρθε η απογοήτευση η απαξίωση και η λήθη. Παραδείγματα πολλά. Κοιμητήριο αγίου Ιωάννη, πηγές Αρέθουσας, μεσαιωνική τάφρος και κάστρο, επιγραφή Τροχού, αρχαία ακρόπολη Βαθροβουνίου, Αυλίδα, λιμάνι Ανθηδώνας, Ληλάντιο πεδίο, νεοκλασικά κτίσματα, φαινόμενο του Ευρίπου. Ας δούμε μαζί όμως αυτή την έρευνα μου και εύχομαι από καρδιάς να σας ικανοποιήσει το αποτέλεσμα.

Σας ευχαριστώ.

Συνέχεια αφήγησης του Alexandre Buchon από τις στήλες της εφημερίδας ΕΥΡΙΠΟΣ με απόδοση στη νεοελληνική καθομιλουμένη γλώσσα για όσους δεν έχουν διδαχτεί την καθαρεύουσα.

Ακολουθώντας τον δρόμο Χαλκίδας Ερέτριας [4]μετά από 45 λεπτά βρήκα έναν βράχο[5] στου οποίου τις πλευρές έχουν ορυχθεί τάφοι. Σε πολλά σημεία έχουν σκαλιστεί σκάλες[6] κάτι που δείχνει ότι εκεί υπήρχε ναός ή κάποιο είδος Ηρώου (μνημείου) ή ίσως βωμός. Μερικοί τάφοι έχουν ορυχθεί στην κορφή του βράχου. Αφού πλησίασα έναν τάφο παρατήρησα ότι υπήρχε μια αναμμένη λυχνία που κρεμόταν από έναν βράχο με έναν σιδερένιο κρίκο. Λίγα κέρματα ήταν σκορπισμένα δεξιά και αριστερά από αυτόν. Πιθανότατα εκεί να ήταν ο τάφος κάποιου αρχαίου ήρωα που η λαϊκή παράδοση τιμούσε με σεβασμό τις όποιες υπηρεσίες είχε προσφέρει ο θαμμένος εκεί άνδρας. Η ανάμνηση της προσφοράς του ήταν ακόμα ζωντανή αν και από την μνήμη των ανθρώπων είχε σβηστεί το όνομα του ήρωα. Λένε όμως ότι σε εκείνο το μέρος κάποτε είχε χτιστεί εκκλησία αφιερωμένη στον άγιο Στέφανο τον μάρτυρα. Η λυχνία που δεν σβήνει ποτέ δείχνει τον σεβασμό προς την μνήμη του και τα σκορπισμένα κέρματα τον πόθο να ξαναχτιστεί η εκκλησία με την συνδρομή των πιστών. Είναι συχνό το φαινόμενο όταν διασχίζω τα δάση και τα χωράφια της Ελλάδας να βρίσκω κέρματα σκορπισμένα γύρω από μια πέτρα. Αυτό σημαίνει ότι κάπου εκεί κοντά είναι τα ερείπια κάποιου παλιού ναού που πρέπει να ξαναχτιστεί.

Πρόσφατα αποφάσισα να πάρω μαζί μου το παραπάνω κείμενο του Μπυσόν και να επισκεφθώ την περιοχή της Αρέθουσας και του Βαθροβουνίου που όσο και αν έχει αλλοιωθεί από τα λατομεία και την ανεξέλεγκτη οικοπεδοποίηση ακόμα κάποια λίγα μέτρα γη της παραμένουν ζωντανά και ίχνη του παρελθόντος διηγούνται την ιστορία τους. Μπορεί ο Μπυσόν να μην αναφέρει την επιγραφή του τροχού όμως αυτή υπάρχει από τον 4^{ο} αιώνα π.Χ και ας γνωρίζουν ελάχιστοι την ύπαρξή της. Ας έχει απαξιωθεί από άρχοντες και πολίτες. Υπάρχουν τρεις

---

[4] Δρόμος Χαλκίδας Ερέτριας. Εκείνη την εποχή αν κάποιος ξεκινούσε με άμαξα από την Χαλκίδα μέχρι την Ερέτρια μπορούσε να φτάσει και αυτό με δυσκολία. Στο Αλιβέρι ούτε καν έφιππος δεν μπορούσε γιατί θα υποχρεωνόταν να διασχίσει με τα πόδια την κακιά σκάλα για τουλάχιστον 3 έως 4 ώρες λόγω των απότομων και κοφτών βράχων. Στις 13 Μαρτίου του 1871 επι Κουμουνδούρου ψηφίστηκε ο νόμος για την κατασκευή της Εθνικής οδού Χαλκίδας Αλιβερίου. Από τότε μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα η συγκοινωνία και το εμπόριο γινόταν κυρίως με πλοία.

[5] Βράχο εννοεί τους πρόποδες του Βαθροβουνίου.

[6] Μία από αυτές τις σκάλες υπάρχει ακόμα και είναι η αρχαίο κλίμακα του Βαθροβουνίου που βρίσκεται ακριβώς μετά το εκκλησάκι του αγίου Στεφάνου στον δρόμο για Νότια Εύβοια

ταμπέλες στηριγμένες σε μία περίτεχνη κατασκευή αντάξια ενός ιστορικού χώρου που η μία με περισσή αυστηρότητα ενημερώνει πως «εδώ είναι αρχαιολογικός χώρος», η άλλη στο βάθος μας λέει ότι η επιγραφή αυτή που ανήκει στον 4^{ο} αιώνα π.Χ έχει χαραχθεί πάνω σε φυσικό βράχο. Επίσης στην ίδια ταμπέλα βλέπουμε και το κείμενο αυτής της επιγραφής, «μη εσβαίνεις εις τα χωρία» για να μη παιδευτούμε να την διαβάσουμε από τον βράχο. Η επιγραφή όμως πάνω στον βράχο δεν γράφει «μη εσβαίνεις» αλλά «μη εσβαίνειν». Η τρίτη ταμπέλα που είναι κρεμασμένη και αυτή πάνω στην περίφραξη του αρχαιολογικού τόπου μας πληροφορεί ότι εδώ ο πολιτισμός δεν έχει φτάσει ακόμα και καθένας μπορεί να κάνει ότι θέλει. Με μια μεγέθυνση της φωτογραφίας θα το δείτε ότι λέω αλήθεια. Απαγορεύεται το κυνήγι της πέρδικας γράφει.

Ο Μπυσόν κάνει αναφορά σε σκαλιστά σκαλοπάτια πάνω στον βράχο.

Σε πολλά σημεία έχουν σκαλιστεί σκάλες κάτι που δείχνει ότι εκεί υπήρχε ναός ή κάποιο είδος Ηρώου (μνημείου) ή ίσως βωμός.

Η αρχαία λαξευτή κλίμακα της Αρέθουσας ή του Βαθροβουνίου λίγα μέτρα ανατολικά από το εκκλησάκι του Αγίου Στεφάνου στον δρόμο προς νότια Εύβοια. Κάποτε ρώτησα έναν πολύ αξιόλογο αρχαιολόγο που

πέρασε από τον τόπο μας γι αυτή την κλίμακα και μου είπε. «οδηγούσε στους τάφους του Βαθροβουνίου. Προφανώς γλύτωσε από τα νταμάρια με την παρέμβαση κάποιου χριστιανού που θα παρακάλεσε τους υπεύθυνους του Λατομείου να την αφήσουν».

Αυτό όμως που μου είχε κινήσει την περιέργεια ήταν το παρακάτω κείμενο. Όσο και αν έψαξα σε αρχαιολογικές δημοσιεύσεις ή έστω κάποιων που να έχουν ασχοληθεί (και είναι πολλοί) με την επίσκεψη του Μπυσόν δεν βρήκα τίποτα που να τον επαληθεύει. Δεν βρήκα το παραμικρό στοιχείο ή κείμενο αν και εκ των πραγμάτων αποδεικνύεται ότι είχε δίκιο ο Γάλλος περιηγητής.

Το κείμενο του Buchon

Αφού πλησίασα έναν τάφο παρατήρησα ότι υπήρχε μια αναμμένη λυχνία *που κρεμόταν από έναν βράχο με έναν σιδερένιο κρίκο. Λίγα κέρματα ήταν σκορπισμένα δεξιά και αριστερά από αυτόν.* ***Πιθανότατα εκεί να ήταν ο τάφος κάποιου αρχαίου ήρωα που η λαϊκή παράδοση τιμούσε με σεβασμό τις όποιες υπηρεσίες είχε προσφέρει ο θαμμένος εκεί άνδρας.*** *Η ανάμνηση της προσφοράς του ήταν ακόμα ζωντανή αν και από την μνήμη των ανθρώπων είχε σβηστεί το όνομα του ήρωα. Λένε όμως ότι σε εκείνο το μέρος κάποτε είχε χτιστεί εκκλησία αφιερωμένη στον άγιο Στέφανο τον μάρτυρα.* ***Η λυχνία που δεν σβήνει ποτέ*** *δείχνει τον σεβασμό προς την μνήμη του και τα σκορπισμένα κέρματα τον πόθο να ξαναχτιστεί η εκκλησία με την συνδρομή των πιστών*

Έχω επισκεφθεί πολλές φορές την περιοχή και πάντα είχα την περιέργεια να μάθω γιατί στον περιβάλλοντα χώρο της εκκλησίας του αγίου Στεφάνου υπήρχε ένα καντήλι σε μια τσιμεντένια βάση που ήταν πάντα αναμμένο Βρίσκεται ακριβώς στο κέντρο της φωτογραφίας μέσα σε ένα μεταλλικό εκκλησιαστικό σκεύος για να το προστατεύει. Είναι ανάμεσα στους δύο σταυρούς στα κάγκελα του περιβάλλοντα χώρου της εκκλησίας.

Μπήκα μέσα στον περιβάλλοντα χώρο της εκκλησίας για να δώ από κοντά το καντήλι και ίσως μάθω κάποια πράγματα γι αυτό. Πράγματι είδα και έμαθα πολλά. Πίσω ακριβώς από το καντήλι υπάρχει κάτι που

μοιάζει με ορυγμένο στον βράχο τάφο. Ακριβώς πάνω από τον τάφο υπάρχει σκαλισμένο ένα ημικύκλιο που ίσως κάποτε να υπήρχε μια επιτύμβια αφιέρωση. Λίγο δεξιά από αυτό το σκαλισμένο ημικύκλιο υπάρχει τμήμα ενός άλλου ημικυκλίου. Παρατηρήστε τα.

Εδώ από άλλη οπτική γωνία ο ορυγμένος στον βράχο τάφος.

Εδώ το σκαλισμένο ημικύκλιο.

Και εδώ το τμήμα του δεύτερου σκαλισμένου ημικυκλίου ακριβώς στη μέση και λίγο προς τα δεξιά της φωτογραφίας.

Ακριβώς κάτω από το τμήμα του δεύτερου σκαλισμένου ημικυκλίου φαίνεται κάτι που ίσως να αφορά τμήμα ορυγμένου στον βράχο τάφου.

Μία κυρία που περιποιόταν τον περιβάλλοντα χώρο της εκκλησίας μου είπε.

-*Το καντήλι αυτό πάντα άναβε και εδώ και πολλά χρόνια το ανάβει καθημερινά ο άνδρας μου. Μου έχει πει πως όταν πεθάνει θα πρέπει να το ανάβω εγώ. Το καντήλι υπάρχει γιατί εδώ τα πολύ παλιά χρόνια είχαν βρει τον άγιο Στέφανο. Σε αυτό το σημείο υπήρχε ένα δωμάτιο που ζούσε μέσα μια ολόκληρη οικογένεια αλλά το γκρέμισαν. Δίπλα από το καντήλι υπήρχε πηγάδι γιατί η περιοχή εδώ έχει πολλά νερά, από αυτά της πηγής της Αρέθουσας.*

Η κυρία αυτή δεν είχε ιδέα για το όρυγμα στον βράχο και ποτέ της δεν είχε προσέξει το σκαλισμένο ημικύκλιο. Όμως χωρίς να γνωρίζει το παραμικρό με θρησκευτική ευλάβεια καθημερινά περιποιόταν τον περιβάλλοντα χώρο του ναού και μία άλλη κυρία φίλη της τον ίδιο τον ναό και όλα αυτά αφιλοκερδώς.

Σε αυτή την κυρία, στον σύζυγό της και στην φίλη της αφιερώνω την εργασία μου που η προσφορά τους είναι μοναδική για την ιστορία μας και αποδεικνύουν περίτρανα ότι από τους πολίτες κάθε τόπου εξαρτάται και η αποτελεσματικότητα των αρχόντων τους. Η πίστη στην παράδοση χωρίς αποδείξεις και ιστορικές πηγές κράτησε αναμμένο το καντήλι και μακάρι αυτό το καντήλι να ανάβει αιώνια. Μακάρι να υπάρχει αιώνια μία κυρία να το προσέχει, ένας κύριος να το ανάβει και μια αφήγηση με τον μοναδικό δικό τους τρόπο για την πανέμορφη ιστορία του τόπου μας.

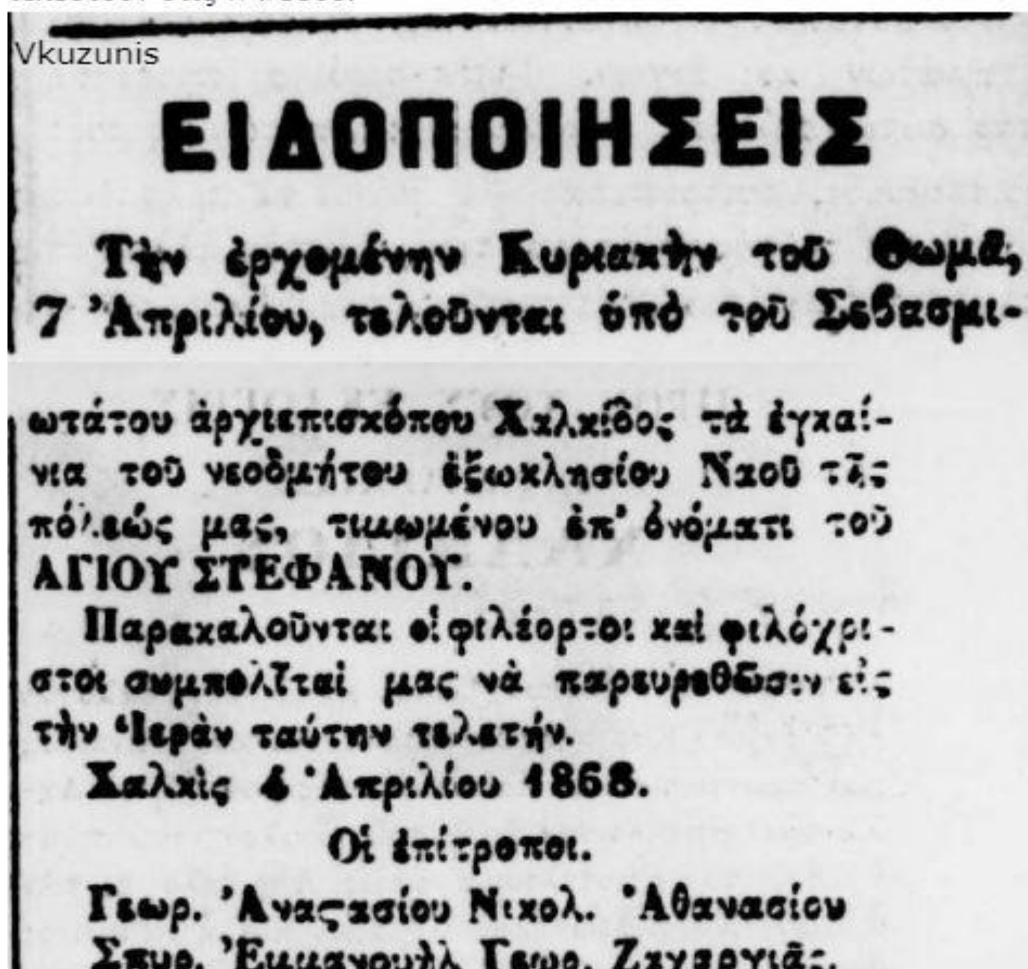
Σας ευχαριστώ.

Θα ήταν άδικο μιας και έκανα τόσες αναφορές στο όνομα του Αγίου Στεφάνου να μην γράψω μερικά ιστορικά στοιχεία για το Ναό του Αγίου Στεφάνου.

Το εκκλησάκι του Αγίου στεφάνου σύμφωνα με την επιγραφή που βρίσκεται πάνω από την είσοδο υπάρχει εκεί από τις 30 Δεκεμβρίου του 1865.

Ίσως τότε να μπήκε ο θεμέλιος λίθος, γιατί η εφημερίδα ΕΥΡΙΠΟΣ στις 6 Απριλίου του 1868 δημοσιεύει ανακοίνωση της επιτροπής του αγίου Στεφάνου που συντάχθηκε στις 4 Απριλίου του ιδίου έτους με τη οποία καλεί τους πιστούς να παρευρεθούν στα εγκαίνια του ναού που θα τελεστούν στις 7/4/1868.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

Τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, 7 Ἀπριλίου, τελοῦνται ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Χαλκίδος τὰ ἐγκαίνια τοῦ νεοδμήτου ἐξωκλησίου Ναοῦ τῆς πόλεώς μας, τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ.

Παρακαλοῦνται οἱ φιλέορτοι καὶ φιλόχριστοι συμπολῖται μας νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν Ἱερὰν ταύτην τελετήν.

Χαλκὶς 4 Ἀπριλίου 1868.

Οἱ ἐπίτροποι.

Γεωρ. Ἀναστασίου Νικολ. Ἀθανασίου
Σπυρ. Ἐμμανουὴλ Γεωρ. Ζαχαριᾶς.

Στο επόμενο φύλλο της με αριθμό 143, στις 13 Απριλίου του 1868 η εφημερίδα ενημερώνει ότι τα προαναγγελθέντα εγκαίνια έγιναν με ιδιαίτερη λαμπρότητα. Προτρέπει μάλιστα τους επιτρόπους να καθιερώσουν για το μέλλον κάθε Κυριακή του Θωμά να γίνεται εορταστική πανήγυρις γιατί την ημέρα της εορτής του αγίου Στεφάνου (27/12) λόγω χειμώνα δεν θα μπορεί να πηγαίνει ο κόσμος . Πράγματι η

εορταστική πανήγυρη για πολλά χρόνια γινόταν κάθε Κυριακή του Θωμά αλλά σήμερα γίνεται κάθε πρώτη του Αυγούστου.

— Τὰ προαγγελθέντα ἐγκαίνια τοῦ παρεκκλησίου Ναοῦ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐτελέσθησαν πανηγυρικώτατα· πλῆθος λαοῦ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων παρευρέθη εἰς τὴν ἱεροτελεστίαν ταύτην· ἡ σπανίως τελουμένη τοιαύτη ἱεροτελεστία, ὁ ὡραῖος καιρός, ἡ τερπνὴ τοποθεσία συνετέλεσαν πρὸς κοινὴν εὐχαρίστησιν καὶ τέρψιν· προτρέπομεν τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ τούτου νὰ ἐνεργήσωσιν, ὥστε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἤτοι κατ' ἔτος τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ νὰ τελῆται πανήγυρις, ἥτις ἐκτὸς τοῦ ὅτι, ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς, οὐ μικρὰν θὰ παρέχῃ πρὸς πάντας τὴν ἀγαλλίασιν, ἀλλὰ καὶ μεγάλως θὰ συντελέσῃ, διὰ τῆς συῤῥοῆς τοῦ λαοῦ, πρὸς συνδρομὴν καὶ ὠφέλειαν τοῦ Ναοῦ· ἡ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου σύστασις παρομοίας πανηγύρεως ἀποβαίνει δυσκατόρθωτος καὶ ἀλυσιτελὴς ὡς ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους.

Χαλκίδα 20/7/2019

Vkuzunis

Μεταγλωττισμός, κείμενα και φωτογραφίες Vkuzunis.

Οι όποιες πηγές αναφέρονται λεπτομερώς σε κάθε επεξήγηση ή παραπομπή.